

Kommuner tar tillbaka omsorg

Det talas ganska tyst om när kommuner återtar privata äldreboenden och annan omsorg i kommunal regi. Men återkommunaliseringar tycks bli vanligare, och förklaras ofta av brister i kvalitet och personalbemanning.

När Flottiljens äldreboende i Järfälla invigdes 2012 beskrevs det som framtidens äldreboende, med bredbandsuppkoppling på alla rum och inbyggd teknik som skulle underlätta vården och omsorgen för personal och boende. Arkitekturen var utformad med målet att skapa inspiration och trygghet för alla, material och ljussättning var noga utvalt för att passa personer med demens.

Flottiljen har hela tiden drivits av Attendo, som fick mycket negativ uppmärksamhet under pandemin 2020, då huvudkontoret försökte tysta en anställd vid ett annat av Attendos äldreboenden efter att hon larmat om allvarliga brister.

Från äldre personer som bodde på Flottiljen och deras anhöriga fick Järfälla kommun ett antal indikationer på att det inte fungerade bra, vilket ledde till att förvaltningen beslutade att granska boendet närmare. Vid flera oanmällda tillsynsbesök var boendet underbemannat, det var problem med schemaläggning och hur omsorgen sköttes, berättar **Bengt Harju**, (S) oppositionsråd i Järfälla.

– **Det var graverande brister**, och det gjorde att vi tog initiativ till ett avslag när det var dags för kommunen att omförhandla och förnya avtalet med Attendo. Vi tyckte att Flottiljen borde gå tillbaka till kommunen i stället.

Så blir det också, den sista april 2022. [I radio P4 framställde Lennart Nilson \(KD\)](#) ordförande i äldre- och vårdnämnden i Järfälla, det politiska beslutet som ganska odramatiskt: "Idag

är vi lite tveksamma till kvaliteten just när det gäller bemanningen och några andra saker”.

Den som går in på Attendos webbplats och läser om Flottiljen när den här texten publiceras den 21 april får dock ingen som helst hint om detta, där ser allt ut att rulla på.

Det är inte första gången som Järfälla återkommunaliserar. Ett tiotal år tidigare återtogs två äldreboenden från Frösunda. Även då handlade det om underbemanning, liksom för dåligt utbildad personal och bristande kvalitet på både mat och omsorg.

– Där var det fullständig katastrof, bristerna var extrema, säger Bengt Harju.

Även ett avtal om tre LSS-boenden som drevs av Frösunda avbröts på grund av kvalitetsbrister, och återtogs i kommunens regi. Vid oanmälda besök framkom fusk överallt, inte minst med personalliggaren, berättar Bengt Harju.

Johan Berlin, professor vid Högskolan Väst, och **David Karlsson**, förvaltningsforskare vid Göteborgs universitet, har forskat på den nya trend som återkommunalisering eller "backsourcing" verkar vara. Bland annat visade en enkät med ekonomi- och socialchefer i landets kommuner, som genomfördes 2018 att backsourcing ägt rum vid minst 200 tillfällen de tre gångna åren. Forskarna tror dessutom att det handlar om en underrapportering, och de fick svar bara från 171 av landets 290 kommuner.

Utifrån enkäterna går det inte att säkert säga att backsourcing ökar då det inte gjorts jämförande studier över tid. Men David Karlsson är övertygad om att den ökning som setts i andra europeiska länder gäller också i Sverige. *"Ju mer ett land privatiserar, desto fler fall av backsourcing, eftersom en viss andel av privatiseringarna alltid blir mindre lyckade",* [säger han till Dagens Samhälle](#).

Studierna visade även att de kommuner som lagt ut mest

verksamheter på entreprenad också är de kommuner som återkommunaliserar mest.

I Lomma hade privata företag drivit äldreboendena under femton års tid. Uppdraget hade gått mellan Carema, Förenade care och Frösunda. Men när kommunen två år i rad hamnade i absoluta botten i Socialstyrelsens årliga brukarundersökning fick kommunledningen nog: *"Vi kommer inte att förlänga avtalet med Frösunda. Jag kommer att förordna att vi tar hem det i kommunal regi"*, [sade Susanne Borgelius \(M\), ordförande i socialnämnden, till Sydsvenskan.](#)

Lomma hade då landets billigaste äldreomsorg sett till kostnaderna per person över 80 år. Ungefär samtidigt återtogs även hemtjänsten i kommunal regi efter att Attendo inte längre ville utföra den.

Att det sällan blir så stora rubriker eller mycket uppmärksamhet när verksamheter återkommunaliseras har sin tydliga logik.

– Man vill nog inte gå i clinch med sig själv. Det är ändå kommunerna som har upphandlat, och som därför behöver vara lite pragmatiska, konstaterar Bengt Harju.

Forskarna är inne på samma linje. Varken de privata vårdföretagen eller kommunpolitikerna vill få negativ uppmärksamhet och därför är alla måna om att lösa upp avtalen utan märkbara stridigheter. Inte heller vill de att rättsprocesser ska sättas i gång, som skulle kunna skada ryktet hos någon av parterna. *"Vi trodde att det skulle vara mer sårigt och upprört, men de var påfallande måna om att hjälpa varandra"*, sa Johan Berlin när Dagens Samhälle skrev om trenden.

En fråga är förstås vad som blir bättre av att kommunen återtar äldreomsorg, funktionshinderomsorg och annan privat omsorg i egen regi. Bengt Harju menar att det är ett sätt att återta kontrollen. Kommunen är ansvarig huvudman och när

omsorgen läggs ut på privata utförare krävs uppföljningar och dokumentation på ett sätt som inte är riktigt detsamma när den drivs i kommunal regi.

– Det blir lättare att fånga upp eventuella brister tidigare och kunna åtgärda dem, eftersom vi då också äger verktygslådan. Med avtalskunder är vi låsta med avtal som ska kontrolleras och följas upp regelbundet. Med alla dessa kontroller, som vi dessutom behöver utöka så stiger kostnaderna. Till slut blir overheadkostnaderna så dyra att det är frågan om det är värt det.

Jonna Bornemark, professor i filosofi, skriver i sin bok *Horisonten finns alltid kvar* om hur vi med NPM, New Public Management, vill kunna lösa allt med standardiseringar, mätningar och granskningar så att vi alltid kan agera utifrån befintlig kunskap. Men NPM har tagit oss till absurditetens gräns, skriver hon och illustrerar med en anekdot:

"En kvinna berättade för mig att hennes arbetsplats blev granskad av en myndighet. De blev imponerade över att pappersarbetet var i så god ordning. Alla riktlinjer, handlingsplaner och granskningar var på plats. Men så säger tillsyningsmannen: Det ser ju bra ut det här, men hur vet vi att det efterföljs i praktiken? Har ni papper på det?"

En av tankarna med NPM, när det infördes, var att välfärden skulle bli mer effektiv och att våra gemensamma resurser skulle användas bättre genom konkurrensutsättning och uppföljningar med mätbara mål. Men idag verkar en del av kommunerna göra bedömningen att det blir mer kostnadseffektivt att återta verksamheter i egen regi för att resurserna då kan läggas på mer personal och högre kvalitet på omsorgen i stället för på ytterligare dokumentation – mätningar och kontroller som dessutom ofta är fruktlösa. Som Jonna Bornemark uttrycker det så vet vi att *"ett klokt handlande i mellanmänniskliga yrken (och inte bara där) kräver sådant som är svårt att mäta: lyssnande, empati och omdöme"*.

Längre tillbaka upphandlade Järfälla enbart utifrån pris, men på senare år har kvalitetsmått fått större betydelse. Att återkommunaliseringar blir vanligare tror Bengt Harju hänger ihop med de kvalitetsbrister som uppdagats.

– Det entreprenörerna, vårdföretagarna, har att arbeta med för sina marginaler är personalkostnaderna. Det finns inget annat sätt att kunna lägga så låga anbud än att dra ner på personalen. Men sedan går det knappt att få ihop det.

Text: Elin Engström